16/03/2021

Η μυστική πορεία του Χριστιανού, διά της ερήμου, στην Ανάσταση και την Πεντηκοστή

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Ἡ περίοδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, στήν ὁποία εἰσήλθαμε, εἶναι μιά περίοδος ἔντονης πνευματικῆς ζωῆς, μέ νηστεία, προσευχή, μετάνοια, ἐγκράτεια καί ὅλα τά μέσα τά ὁποῖα ἔχει ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Αὐτή ἡ ἔντονη πνευματική καί ἐσωτερική ζωή διασώζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας στίς ἱερές Ἀκολουθίες πού γίνεται αὐτή τήν περίοδο καί στά τροπάρια τά ὁποῖα ψάλλονται. Ὅταν διαβάση κανείς προσεκτικά τό βιβλίο Τριώδιο καί συμμετάσχει βιωματικά στήν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, θά διαπιστώση ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ Ἐκκλησία μας θέλει νά μᾶς δώση τήν αἴσθηση ποιός εἶναι ὁ σκοπός τοῦ Χρισιτανοῦ καί ποιό εἶναι τό περιεχόμενο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἀγάπησαν ἰδιαίτερα αὐτήν τήν περίοδο, πού ὁδηγεῖ στό Πάσχα, καί τήν περίοδο τοῦ Πεντηκοσταρίου, γιατί μέσα σέ αὐτήν τήν περίοδο διακρίνουν τήν ἐσωτερική ἀναπνοή τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μέ ἀφορμή τήν εἴσοδό μας σέ αὐτήν τήν περίοδο, θά ἤθελα νά κάνω ἕνα σχεδιάγραμμα τῆς πορείας τοῦ Χριστιανοῦ ἀπό τήν Αἴγυπτο τῶν παθῶν στήν ἔρημο τῆς ἀπαθείας καί τήν εἴσοδο στήν γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Αὐτή τήν πορεία τήν συναντᾶμε στά ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων, οἱ ὁποῖοι μέ αὐτόν τόν τρόπο δείχνουν καί τόν σκοπό τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί τό νόημα τῆς ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Στήν πραγματικότητα εἶναι πορεία ἀπό τήν ἔναρξη τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς μέχρι τό Πάσχα καί τήν Πεντηκοστή, σέ περίοδο πραγματικῆς ἐρημίας.

Ὡς βάση θά ἔχω τήν βιογραφία καί τήν θεολογία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ τοῦ Ἀθωνίτου, ὅπως τήν παρουσίασε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος. Μέ τόν τρόπον αὐτό θά δοῦμε ἀφ’ ἑνός μέν πῶς ἕνας ἅγιος ἑρμηνεύει ἕναν ἄλλον ἅγιο καί πῶς μέσα ἀπό αὐτήν τήν τήν ἑρμηνεία μποροῦμε νά καταλάβουμε τήν ἐσωτερική μυστική ζωή τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Καί αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο, γιατί δυστυχῶς στίς ἡμέρες μας τά γεγονότα πού περνᾶμε μέ τήν ὑγιεινομική καί τήν θεολογική κρίση μᾶς ἀποπροσανατολίζουν καί δέν μᾶς ἀφήνουν νά αἰσθανθοῦμε αὐτήν τήν ὁρμή τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστόν τό πρῶτο βιβλίο πού ἔγραψε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι τό βιβλίο μέ τόν τίτλο «ὁ Γέρων Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης» πού ἀργό-τερα, μετά τήν ἁγιο-κατάταξη τοῦ Γέροντος Σιλουανοῦ, κυκλο-φόρησε μέ τόν τίτλο «Ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης».

Τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἕνας μεγάλος πνευματικός θησαυρός, ἕνας ἀκένω-τος πνευματικός πλοῦτος, μιά ζωντανή παρουσίαση τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στήν ἀπόλυτη μορφή της, μιά ζωντανή «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν», ὅπως βιώθηκε ἀπό δύο ἁγίους, τόν ἅγιο Σιλουανό, καί τόν ἅγιο Σωφρόνιο. Παρουσιάζει στόν τέλειο βαθμό καί μέ αὐθεντικό τρόπο τήν πορεία τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτῶν πού ἐπιθυμοῦν τήν συνάντησή τους μέ τόν Χριστό.

Θά καταγραφοῦν δέκα βασικά σημεῖα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅπως φαίνεται στό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου μέ τίς θεολογικές διασαφήσεις τοῦ ἁγίου Σωφρονίου. Τά σημεῖα αὐτά πρέπει νά κατανοηθοῦν μέσα στήν προοπτική ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ

ἀνθρώπου γίνεται μέσα στήν Ἐκ-κλησία, πού εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, μέ τήν ἕνωσή του μέ τόν Χριστό, ἐν Πνεύματι Ἁγίω, μέ τά Μυστήρια καί τήν κατά Χριστόν ἄσκηση.

Οἱ φράσεις ἐντός εἰσαγωγικῶν εἶναι λόγοι τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

1. «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί τά ἔσχατα δυνατά ὅρια στό κτιστό ὄν»

Ἐάν κάθε ἀνθρώπινος λόγος ἔχει δύναμη καί ἐνέργεια, πολύ περισσό-τερο αὐτό ἰσχύει γιά τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, πού ἔχει θεία ἐνέργεια. Ὁ Θεός μέ τόν λόγο Του δημιούργησε τόν κόσμο καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σέ ὅλη τήν κτίση, εἶναι ἡ οὐσιοποιός, ζωοποιός καί ἡ προνοητική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση καί ὁ λόγος Του εἶχε μεγάλη ἐνέργεια μέ τήν ὁποία ὁμιλοῦσε, θεράπευε καί ἀνέσταινε νεκρούς. Ὁ λόγος Του «περιβάλλεται μέ τήν ταπεινή, ἀντιλη-πτή στίς αἰσθήσεις, μορφή τοῦ ἀνθρώπινου κτιστοῦ λόγου, πού μπορεῖ νά δια-τυπωθεῖ ἀκόμη καί γραπτῶς». Παρά ταῦτα ὁ λόγος αὐτός «στό βάθος του, στήν βάση του, εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Μεγάλου Πανδημιουργοῦ Θεοῦ καί μπο-ροῦμε νά ποῦμε γι’ αὐτόν ὅ,τι λέγεται στή Γραφή γιά τόν Θεό, δηλαδή εἶναι “πῦρ καταναλίσκον” καί ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά τόν προσεγγίζει μέ μεγάλη “αἰδώ καί εὐλάβεια” (Ἑβρ. ιβ΄, 29 καί 28)».

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει μέσα του ἕνα μυστήριο. «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι τόσο ἐγγύς, τόσο καταληπτός καί φυσικός, τόσο βαθιά οἰκεῖος στήν ἀνθρώπινη καρδιά, συγχρόνως ὅμως ὑπερβαίνει ἀναμφίβολα ἀπείρως τίς δυνατότητες τοῦ κτιστοῦ ὄντος». Ὅταν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται δεκτός ἀπό τόν ἄνθρωπο, τότε τόν ὁδηγεῖ «στήν αἰώνια ζωή ἀπό ἕνα δρόμο πού θά συναντήσει πολλά ἀσυνήθιστα πράγματα, ἄγνωστα σέ ὅσους ἀκολουθοῦν τόν Χριστό».

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἐνέργεια εἶναι φῶς καί τό φῶς αὐτό «φθάνει ὡς τά ἔσχατα ὅρια τῆς σκοτινῆς ἀβύσσου καί ἀποκαλύπτει τή φύση πολλῶν φα-σμάτων τῆς ἀληθείας, πού παρα-σύρουν τόν ἄνθρωπο μέσα στό σκοτάδι». Ἔτσι, «ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φωτιά, πού δοκιμάζει τό καθετί πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο καί γενικότερα στόν κόσμο».

Ἐπίσης, «ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνεῦμα καί ζωή αἰώνια, πλήρωμα τῆς ἀγάπης καί εὐφροσύνη αἰώνια. Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἄκτιστο Θεῖο Φῶς» καί «ὅταν γίνει δεκτός στή ζωή ἀπεργάζεται τόν ἄνθρωπο θεό».

Αὐτό πρέπει νά τονίζεται στήν ἀρχή τῆς πορείας τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιατί ὅλα γίνονται μέ τήν θεολογική συνέρ-γεια, ὅτι δηλαδή ὁ Θεός εἶναι ὁ ἐνεργῶν καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ συνεργῶν. Ὅπως ὁ κόσμος καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα

τοῦ Θεοῦ διά τοῦ λόγου Του, ἔτσι καί ἡ ἀναδημιουργία τοῦ κόσμου καί ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μέ τήν ἐνέργεια τοῦ θείου λόγου.

2. «Ἡ ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ»

Ὁ λογισμός εἶναι ἡ ἀρχική πρόταση ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σέ ἁμαρτία καί πάθος, γι' αὐτό ὁ ἀσκητής δίνει μεγάλη σημασία στό νά μή ἐξελιχθῆ ὁ λογι-σμός.

Ἡ πρώτη μορφή τοῦ λογισμοῦ εἶναι αὐτή πού προσεγγίζει τόν ἄνθρωπο ἀπό ἔξω «καί εἶναι ἀσαφής, ἀόριστη», εἶναι μιά εἰκόνα καί ὅταν δέν ἐξελιχθῆ καί δέν συνδεθῆ μέ τήν θέληση τοῦ ἀνθρώπου αὐτό δέν λογίζεται ὡς ἁμαρτία. Οἱ εἰκόνες αὐτές ἔχουν ἄλλοτε «ἐποπτικό» καί ἄλλοτε «νοητικό» καί πολλές φορές «μικτό» χαρακτῆρα. Οἱ εἰκόνες πού ἑλκύουν μιά σκέψη καί ἔχουν αὐτό τό «μικτό» χαρακτῆρα (εἰκόνες καί νόημα) χαρακτηρίζονται στήν ἀσκητική φρασεολογία ὡς «λογισμός».

Ἡ ἐνέργεια τοῦ λογισμοῦ, ὅταν ὑπάρχη προδιάθεση στό πάθος, «προ-καλεῖ ἕνα αἴσθημα ἡδονῆς», ἀνάλογα μέ τό πάθος, καί στό σημεῖο αὐτό ἀρχίζει ὁ πειρασμός. Αὐτή εἶναι «ἡ πρό-τα-ση» τῆς ἁμαρτίας, καί ἡ στιγμή αὐτή τῆς ἐμφάνισης τῆς ἡδονῆς «παρότι μαρ-τυρεῖ γιά τήν ἀτέλεια τοῦ ἀνθρώπου, δέν λογίζεται ὡς ἁμαρτία». Ἐδῶ πρέπει νά δοθῆ σημασία ἡ ἐμπλοκή τῆς ἡδονῆς μέ τόν λογισμό πού βρίσκεται ἀκόμη στό στάδιο τῆς «πρότασης» τῆς ἁμαρτίας.

Στήν συνέχεια αὐτή «ἡ προτεινόμενη ἐμπαθής ἡδονή προσελκύει τήν προσοχή τοῦ νοῦ». Ὅταν ἑνωθῆ ὁ νοῦς μέ τόν ἐμπαθῆ λογισμό, τότε ἀνα-πτύσσεται περαιτέρω, γιατί παρατη-ρεῖται ἡ «συμπάθεια», ἀκολουθεῖ ὁ «συνδυασμός», πού εἶναι δυνατόν νά ἐξελιχθῆ στήν «ἐνεργητική συγκα-τάθεση». Ἔπειτα, ὅταν αὐξηθῆ ἡ ἡδονή, τότε μπορεῖ νά κυριαρχήση «στό νοῦ καί τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου καί αὐτό λέγεται "αἰχμαλωσία"». Ἀμέσως μετά ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου πού αἰχμα-λω-τί-σθηκαν προχωροῦν στήν πραγματοποίηση τῆς ἁμαρ-τίας. Ἄν οἱ αἰχμαλωσίες αὐτές ἐπανα-λαμ-βά-νονται, τότε «ὁδηγοῦν στήν "ἕξη" τοῦ πάθους».

Παρατηρεῖ κανείς ἐδῶ τίς λεπτές ἀναλύσεις πού γίνονται στήν ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ σέ συνδυασμό μέ τίς εἰκόνες, τήν φαντασία, τήν ἡδονή, τόν νοῦ, τήν συμπάθεια, τήν συγκατάθεση, οἱ ὁποῖες ἀναλύσεις δείχ-νουν ἕναν ἔμπειρο ἄνθρωπο σέ αὐτόν τόν ἐσωτερικό λεπτό ἀγώνα, ἕναν μεγάλο ἀσκητή θεολόγο.

Ἐπειδή αὐτή εἶναι ἡ ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ πού γίνεται ἁμαρτία καί πάθος, γι' αὐτό ὁ ἀσκητής πρέπει νά τόν ἀντι-με-τωπίση σέ ὅποιο στάδιο καταλάβη αὐτήν τήν ἐξελικτική του πορεία. Γιά νά ἀποφευχθῆ ἡ ἁμαρτία «εἶναι ἀνάγκη νά ἐγκα-τοικήση ὁ νοῦς μέ προσευχή μέσα στήν καρδιά». Πρέπει ὁ ἀσκητής νά κλείνη «τίς εἰσόδους τῆς καρδίας, τοποθετώντας ἐκεῖ ὡς φρουρό τό νοῦ πού ἀπαλλάχθηκε ἀπό

φαντασίες καί διαλογισμούς καί εἶναι ὁπλι-σμένος μέ τήν προσευχή καί τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Αὐτή εἶναι «ἡ οὐσία τῆς νοερᾶς νήψεως, πού ἔχει ὡς σκοπό τόν ἀγώνα γιά τήν ἀπάθεια».

Ἡ ἀνάλυση αὐτή δέν δείχνει μόνον τήν γνώση τῆς ἐξελίξεως τοῦ λογι-σμοῦ, ἀλλά καί τήν γνώση τῆς ἀντιμετωπίσεώς του.

3. «Ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν»

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται κάτω «ἀπό δαιμονική ἐπή-ρεια», τότε «ὑφίσταται ἧττα στήν καθ' ὁμοίωση Θεοῦ ἐλευθερία του, καί ἔτσι στερεῖται τή θεία ζωή. Μιά τέτοια κατάσταση ὀνο-μάζεται "πάθος" καί γίνεται δοῦλος τῆς ἁμαρτίας». Ἡ στέρηση τῆς θείας ζωῆς εἶναι αὐτό πού χαρακτηρίζεται πάθος, πού στήν πραγματικότητα εἶναι ἡ παρά φύση κίνηση τῶν ἐνερ-γειῶν τῆς ψυχῆς. Ἔτσι, τά πάθη δέν ἑρμηνεύονται ἐξωτερικά καί ἠθικιστικά, ἀλλά θεολογικά, εἶναι ὅταν ὁ ἀσκητής ἠττᾶται στήν κίνησή του πρός τό καθ' ὁμοίωση, δηλαδή στήν θέωση, καί αὐτό σημαίνει ὅτι στερεῖται τήν μετοχή στήν θεία ζωή.

«Τά πάθη διαθέτουν κάποια ἑλκτική δύναμη». Ἀλλά τό νά ριζωθῆ καί νά στερρεωθῆ μιά ἐμπαθής εἰκόνα καί ἕνας λογισμός στήν ψυχή, «δέν μπορεῖ νά συμβεῖ χωρίς τήν συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου γι' αὐτό». Ὅλα τά θέματα καί στήν πάρα φύση κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου καί στήν ὑπέρ φύση κατάστασή του προϋποθέτουν τήν συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου, στήν πρώτη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἐπίδραση τοῦ δια-βόλου καί τοῦ λογισμοῦ, στήν δεύτερη περίπτωση συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου στήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι, «ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν». Στόν ἀγώνα αὐτόν παρατηροῦνται δύο στάδια• τό πρῶτο στάδιο βρίσκεται στήν ἀποφυγή τῆς ἡδονῆς ἡ ὁποία ὅταν ἀνα-πτύσσεται αἰχμαλωτίζει τόν νοῦ, καί τό δεύτερο στάδιο εἶναι «ὅταν τό ἀνικανοποίητο πάθος ἀρχίζη νά τυραννᾶ τόν ἄνθρωπο μέ τίς πιό περίεργες ἀσθένειες». Τό πρῶτο θά ἦταν εὔκολο νά ἀντιμετωπιστῆ, ἀλλά τό δεύτερο εἶναι τό πιό δύσκολο, ἐπειδή χρειάζεται «μεγάλη ὑπομονή καί ἐπιμονή», «γιατί τό εὐεργετικό ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιστάσεως στά πάθη δέν ἔρχεται σύντομα».

Ἐκτός ἀπό τά πάθη, πού εἶναι ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ καί βασανίζουν τόν ἄνθρωπο, ὑπάρχουν καί τά λεγόμενα «ἀδιάβλητα πάθη», δηλαδή οἱ διάφορες ἀνάγκες, ὅπως εἶναι «ἡ διατροφή, ὁ ὕπνος κτλ. πού χωρίς τήν ἱκανοποίησή τους γίνεται ἀδύνατη ἡ συνέχιση τῆς ζωῆς». «Γιά ὁρισμένα χρονικά διαστήματα ὁ ἀσκη-τής καταφρονεῖ τίς ἀνάγκες αὐτές». Ὅταν, ὅμως, ἀπειλεῖται ἀπό διάφορες ἀσθένειες, «τότε ὁ ἀσκητής ὁρισμένες στιγμές ἀντιστέ-κεται μέχρι θανάτου μέ τήν ἀπόφασή του νά

μήν ὑποχωρήσει», καί συνήθως ὁ θάνατος δέν ἔρχεται, γιατί ὁ Θεός τόν διαφυλάσση. Σέ αὐτές τίς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται μεγάλη ἀνδρεία, πού εἶναι «μιά ἀποφασιστικότητα μέχρι θανάτου», ἡ ὁποία «ὁμοιάζει μέ πύρινη φλόγα», τήν ὁποία ὁ ἀσκητής κρατᾶ μέσα στήν ψυχή του «χωρίς νά δείχνει ὁλόκληρη τή δύναμή της».

Ὁ ἀσκητής ἀπαλλάσσεται ἀπό τά πάθη ὅταν ὁ νοῦς του μέ τήν εὐχή κατεβαίνη στήν «βαθεία καρδία» καί μέ τήν καθαρότητα παρίσταται «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», δέχεται τό Θεῖο Φῶς, «ζεῖ τήν αἰώνια ζωή», ὑπερβαίνει τόν φόβο τοῦ θανάτου, γνωρίζει «ἐν Θεῷ τήν πρωτόκτιστη ὡραιότητα τοῦ ἀνθρώπου», «καί βλέπει τήν ἀμορφία καί ἀδοξία πού βασιλεύει στόν κόσμο» καί «ἔτσι θρηνεῖ καί ὀδύρεται», ὁπότε ἀνα-πτύσσεται, μέ φυσικό τρόπο, ἡ μετάνοια ὡς χάρισμα.

Ἡ ὅλη ἀνάπτυξη πού γίνεται στό βιβλίο αὐτό γιά τά πάθη προϋποθέτει μιά μεγάλη πνευματική πείρα τοῦ συγγραφέα στήν γνώση τῶν ἐσωτερικῶν διεργασιῶν, ὄχι μόνον τῶν παθῶν, ἀλλά καί τῆς θεραπείας τους. Πρόκειται γιά μιά πνευματική χειρουρ-γική ἐργασία ὑψηλῆς γνώσεως.

4. «Ἀγώνας ἐναντίον τῆς φαντασίας»

Ὁ ἀσκητής στόν ἀγώνα του γιά τήν καθαρότητα τοῦ ἐσω-τερικοῦ του κόσμου καί τήν διαφύλαξή της καλεῖται νά ἀγωνισθῆ ἐναντίον τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία εἶναι μιά ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, πού ὅμως ὅταν λειτουργῆ παρά φύση καί δέχεται ἐπι-δράσεις ἀπό τόν ἔξω κόσμο καί ἀπό τόν διάβολο παραμορ-φώνει τήν ἐσωτε-ρική κατάσταση τοῦ ἀσκητοῦ.

«Ὁ κόσμος τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας εἶναι κόσμος τῶν “φαντα-σμάτων” τῆς ἀλήθειας, κοινός στούς ἀνθρώπους καί τούς πεπτωκότας ἀγγέλους καί γι’ αὐτό ἡ φαντασία γίνεται πολλές φορές ἀγωγός δαιμονικῆς ἐνεργείας». Ἔτσι μέσα ἀπό τήν φαντασία ἐνεργοῦν οἱ δαίμονες καί παραμορφώνουν τήν ἐσωτερική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀσκητής ἀγωνίζεται ἐναντίον ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς φαντα-σίας πού τόν ἀποσποῦν ἀπό τόν Θεό. Κυρίως, παρατη-ροῦνται τέσσερα εἴδη φαντασίας.

Τό πρῶτο εἶδος «συνδέεται μέ τήν ἐνέργεια τῶν χονδρῶν σαρκικῶν παθῶν». «Κάθε πάθος ἔχει τή μορφή του» καί «ἡ ἐνέργεια τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας» πού συνδέεται μέ τό πάθος, «ἀποκτᾶ δύναμη στόν ἄνθρωπο ὅταν ἡ ἐμπαθής εἰκόνα γίνεται ἐσωτερικά δεκτή καί προσελκύει τό νοῦ μέ τό μέρος της». Ὅμως, «ἄν ὁ νοῦς δέν δεχθεῖ αὐτή τήν εἰκόνα, τό πάθος δέν μπορεῖ νά ἀναπτύξει τήν ἐνέργειά του». Ὁ ἀρχάριος μοναχός θεραπεύεται ἀπό αὐτήν τήν φαντασία μέ τήν νήψη, τήν μετάνοια, τήν ἐξομολόγηση καί τήν καθοδήγηση ἀπό κατάλληλο πνευμα-τικό ὁδηγό.

Τό δεύτερο εἶδος τῆς φαντασίας «ὀνομάζεται συνήθως ὀνει-ρο-πόληση-ρεμβασμός». Σέ αὐτήν τήν κατάσταση «ὁ ἄνθρωπος βγαίνει ἀπό τήν ἀντικειμενική κατάσταση τῶν πραγμάτων στόν κόσμο καί ζεῖ στήν σφαίρα τῆς φαντασίας». Σέ αὐτό τό εἶδος τῆς φαντασίας συγκα-ταλέγεται καί ἡ μέθοδος τοῦ χρι-στιανικοῦ «διαλογισμοῦ», ὅταν ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ μέσα του διάφορες «ἐποπτικές εἰκόνες ἀπό τήν ζωή τοῦ Χριστοῦ ἤ ἄλλες ἱερές παραστάσεις». Αὐτή εἶναι μιά «φαντασιώδη προ-σευχή» ἀπό τήν ὁποία ἀγωνίζεται νά ἀπαλλαγῆ ὁ ἡσυχαστής, γιατί διαφο-ρετικά «φθάνει σέ παραισθήσεις καί ψυχικές ἀσθένειες ἤ στήν καλύτερη περίπτωση παραμένει στήν πλάνη περνώντας τή ζωή του σέ φανταστικό κόσμο». «Συνήθως στήν ἐργασία αὐτή καταφεύγουν οἱ ἀρχάριοι ἤ ἄπειροι ἀσκητές». Ἡ ἡσυχαστική ζωή μέ τήν νοερά προσευχή καί τήν βαθύτατη μετάνοια ἀποκλείει κάθε εἰκόνα καί ρεμβασμό, ὅταν νοῦς καί καρδιά ἑνώνονται μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Τό τρίτο εἶδος τῆς φαντασίας, δηλαδή «τῆς ἐκδηλώσεως τῆς δυνάμεως τῆς φαντασίας», εἶναι ὅταν «ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τήν ἱκανότητα τῆς μνήμης καί τῆς παραστάσεως καί ἔτσι μπορεῖ νά σκέπτεται, γιά νά βρεῖ τή λύση κάποιου προβλήματος». Αὐτό τό εἶδος τῆς φαντασίας «ἔχει μεγίστη σημασία γιά τόν πολιτισμό καί εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο στή δομή τῆς ζωῆς». Ὅμως, ὁ ἀσκητής πού θέλει νά ζήση μέ τήν καθαρά προσευχή ἀγωνίζεται καί ἐναντίον αὐτῆς καί ἐπιδιώκει νά δώση ὅλη τήν σκέψη του στόν Θεό καί «συγκεντρώνεται πλήρως στόν Θεό».

Τό τέταρτο εἶδος τῆς φαντασίας «εἶναι οἱ ἀπόπειρες τοῦ λογικοῦ νά διεισδύσει στά μυστήρια τοῦ εἶναι καί νά συλλάβει τό Θεῖο κόσμο». Στήν κατάσταση αὐτή ρέπουν ὅσοι προσπαθοῦν νά θεολογοῦν μέ τήν λογική καί τήν φαντασία τους, ὅπως τό κάνει καί ἡ φιλοσοφία, γι’ αὐτό καί πολλοί θεολόγοι κατέληξαν σέ αἵρεση. Πρόκειται γι’ αὐτό πού πολλοί ὀνομάζουν «θεολογική δημιουργία». Ὅμως, ὁ ἀσκητής πού ἀσχολεῖται μέ τήν ἐπιστήμη τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καί τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἀγωνίζεται καί ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς φαντασίας, γιατί

«ξεκινᾶ ἀπό τήν πίστη ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε ἐμᾶς καί ὄχι ἐμεῖς τόν Θεό», «γι' αὐτό ἀποσπᾶται ἀπό κάθε θεολογική ἤ φιλοσοφική δημιουργία καί στρέφεται πρός τόν Θεό μέ μιά "ἀνείδεη" προσευχή».

Ἡ ὅλη ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ πολυποίκιλου ἀγῶνος ἐναντίον τῆς φαντα-σίας δείχνει ἕναν πνευματικό ἰατρό πού κάνει λεπτές διαγνώσεις τοῦ ἐσωτε-ρικοῦ κόσμου καί δίνει καί τήν ὀρθή θερα-πεία.

5. «Νοερά ἡσυχία καί καθαρά προσευχή»

Νοερά ἡσυχία εἶναι ἡ νήψη, ἡ προσοχή γιά νά μή δεχθῆ ὁ ἀσκητής κάποιο λογισμό καί κάποια φαντασία, καί καθαρά προσευχή εἶναι ἡ προσευχή πού γίνεται ἀπό τόν καθαρό νοῦ, χωρίς νά ὑπάρχη σέ αὐτόν κάποιος λογισμός. Ὑπάρχει στενή σχέση μεταξύ τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καί τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, ἀφοῦ ἡ νοερά ἡσυχία εἶναι προϋπόθεση τῆς καθαρᾶς προσευχῆς καί ἀντιστρόφως.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς προσευχῆς «συμπίπτει μέ τά στάδια τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος» πού ἀκολουθεῖ τρεῖς κινήσεις. Ἡ πρώτη κίνησή του εἶναι «ἡ πρός τά ἔξω κίνη-ση», γιατί θέλει νά παρατηρήση τόν κόσμο πού τόν περιβάλλει καί τόν ἐντυπωσιάζει καί αὐτό γίνεται μέ τήν χρησιμοποίηση τῶν αἰσθήσεων. Ἡ δεύτερη κίνησή του εἶναι «ἡ ἐπιστροφή στόν ἑαυτό του», ὅταν σκέπτεται γύρω ἀπό αὐτά τά ὁποῖα εἶδε μέ τίς αἰσθή-σεις του καί τά ἐπεξεργάζεται λογικά. Ἡ τρίτη κίνησή του εἶναι ἡ κίνηση «πρός τόν Θεό μέ τόν ἔσω ἄνθρωπο», δηλαδή δοξάζει τόν Θεό «ἐκ καρδίας» γιά ὅλη τήν δημιουργία.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο ἡ προσευχή ἀκολουθεῖ αὐτές τίς τρεῖς κινήσεις τοῦ νοῦ καί γι' αὐτό ὑπάρχουν τρεῖς τρόποι προσευχῆς. Ὁ πρῶτος τρόπος προ-σευχῆς χαρακτηρίζεται ἀπό τήν «φαντα-σία», ὁ δεύτερος ἀπό τήν «νόη-ση» καί ὁ τρίτος «ἀπό τήν κατάδυση στήν "θεωρία"». Ἡ ἀνάλυση τῶν τριῶν αὐτῶν τρόπων προσευχῆς δείχνει τήν μεγάλη ἀξία τῆς καθαρῆς ἤ νοερᾶς προσευχῆς.

Τό πρῶτο εἶδος τῆς προσευχῆς, ὅταν ὁ νοῦς ἐξέρχεται ἀπό τήν καρδιά καί διαχέεται στόν περιβάλλοντα κόσμο καί βεβαίως συνδέεται μέ τήν φαντασία, «κρατᾶ τόν ἄνθρωπο σέ διαρκῆ παρα-πλάνηση, στόν κόσμο τῆς φαντασιοκοπίας, τῆς ὀνειρο-πό-λησης» καί «τῆς ποιητικῆς δημιουργίας». Σέ αὐτήν τήν κατά-σταση τό θεῖο καί κάθε πνευματικό «παίρνει διάφορες φαντα-στικές μορ-φές» καί ἔπειτα «ἡ πραγματική ζωή λίγο-πολύ γεμίζει μέ στοιχεῖα ἀπό τή σφαίρα τῆς φαντασίας».

Κατά τόν δεύτερο τρόπο τῆς προσευχῆς, ἐπειδή «οἱ ἐσωτερικές εἴ-σο-δοι τῆς καρδίας καί τοῦ νοῦ εἶναι ἀνοικτές» «μποροῦν εὔκολα νά διεισδύσουν κάθε εἴδους ξένα στοιχεῖα». Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος «ζεῖ συνεχῶς ἔκθετος στίς παντός εἴδους ἐξωτερικές ἐπιδράσεις». Στήν κατάσταση αὐτήν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη ἀποκτήσει

καί ὀρι-σμέ--νες θεολογικές γνώσεις, ἱκανοποιεῖται καί «παρασύρεται βα-θμη-δόν πρός τή διανοητική θεολογία». Τό χαρακτηριστικό γνώ-ρισμα αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς εἶναι ὅτι ἡ προσοχή συγκεντρώνεται στόν ἐγκέφαλο καί ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖται «σέ φιλοσοφικές θεωρίες», οἱ ὁποῖες εἰσάγουν τόν νοῦ του «στή σφαίρα τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν καί τῆς φαντασίας».

Ὁ τρίτος τρόπος τῆς προσευχῆς πού εἶναι «ἡ ἕνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά» ποθεῖται ἀπό τόν ἀσκητή καί αὐτή ἡ προσευχή «δίνεται ἄνωθεν» ἀπό τόν Θεό. Αὐτήν τήν ἕνωση νοῦ καί καρδίας τήν αἰσθάνεται ὁ ἀσκητής «ὅταν προσεύχεται προσεκτικῶς “ἐκ καρδίας”». Ἔνδειξη ὅτι ὁ νοῦς ἐνώθηκε μέ τήν καρδιά εἶναι τά δάκρυα τῆς κατανύξεως κατά τήν προσευχή, καί τότε ὁ νοῦς βρῆκε τόν τρόπο τῆς καρδιᾶς πού εἶναι «τό πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἀναβάσεως πρός τόν Θεό». Τότε διακόπτεται ἡ ἐνέργεια τῆς φαντασίας. Ὁ νοῦς ἀπαλλάσσεται ἀπό κάθε εἰκόνα πού βρίσκεται σέ αὐτόν καί «γίνεται ὅλος ἀκοή καί ὅραση καί βλέπει καί ἀκούει κάθε λογισμό πού πλησιάζει ἀπό ἔξω, προτοῦ αὐτός μπεῖ στήν καρδιά». Ἔτσι ἀπαλλάσσεται ἀπό κάθε πάθος.

Εἶναι ὄντως μεγάλη πνευματική ἐπιστήμη ἡ προσευχή καί ἀκόμη μεγαλύτερη πνευματική ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνώση τῶν διαφόρων τρόπων τῆς προσευχῆς, ἰδιαιτέρως ὅταν ἡ προσευχή γίνε-ται μέ ἀνίδεο καί ἀνείδεο τρόπο, δηλαδή χωρίς κάποια ἰδέα καί χωρίς κάποιο εἶδος, καί αὐτή ἡ προσευχή γίνεται ὅταν ὁ νοῦς ἑνώνεται μέ τήν καρδιά μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

6. «Τό ἄκτιστο Φῶς καί οἱ τρόποι θεωρίας του»

Τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι ἡ «θεία ἐνέργεια» «εἶναι ἡ αἰώνια ζωή, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τῆς Θεό-τητας».

Τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι «τελείως διαφορετικό ἀπό τό φυσικό φῶς», εἶναι ἡ θέα τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν θεόπτη μέσα στό Φῶς, καί στήν κατάσταση αὐτή «ἐπικρατεῖ προπαντός ἡ αἴσθηση τοῦ ζῶντος Θεοῦ πού ἀπορροφᾶ ὁλόκληρο τόν ἄνθρωπο». Δέν εἶναι αἴσθηση λογική, ἀλλά «αἴσθηση νοερή», «αἴσθηση μέ δύναμη ἐξου-σια-στική, πού ἁρπάζει τόν ἄνθρωπο σέ ἄλλον κόσμο, ὅμως τόσο γαλήνια, πού αὐτός δέν ἀντιλαμβάνεται τή στιγμή πού τοῦ συνέβη αὐτό καί δέν γνωρίζει ἄν ὁ ἴδιος βρίσκεται στό σῶμα ἤ ἐκτός τοῦ σώματος». Τότε ἀποκτᾶ «συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του», ἀλλά «συγχρόνως λησμονεῖ τόν ἑαυτό του καί τόν κόσμο πλημμυ-ρισμένος ἀπό τή γλυκύτητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Βλέπει μέ τό πνεῦμα του τόν Ἀόρατο, Τόν ἀναπνέει καί βρίσκεται ὅλος ἐν Αὐτῷ».

Ἡ ὅραση τοῦ Θεοῦ γίνεται «ἔσωθεν» διά τῆς θεώσεως, γιατί τότε «ὁ ἄνθρωπος μένει στό φῶς καί ἐξομοιώνεται μέ τό φῶς πού βλέπει», «δέν βλέπει καί δέν

αἰσθάνεται οὔτε τήν δική του ὑλικότητα οὔτε τήν ὑλικότητα τοῦ κόσμου». Ὁ Θεόπτης «δέν γνωρίζει οὔτε χῶρο οὔτε χρόνο οὔτε γέννηση οὔτε θάνατο οὔτε φῦλο οὔτε ἡλικία οὔτε κοινωνική ἤ ἱεραρχική θέση οὔτε ἄλλες συνθῆκες καί σχέσεις αὐτοῦ τοῦ κόσμου». «Τό Θεῖο Φῶς θεωρεῖται ἀνεξάρτητα ἀπό συνθῆκες, καί στό σκοτάδι τῆς νύχτας καί στό φῶς τῆς ἡμέρας». Μερικές φορές ἡ ὅραση τοῦ θείου Φωτός γίνεται μέ τέτοιο τρόπο «ὥστε νά διατηρεῖται ἡ ἀντίληψη καί τοῦ σώματος καί τοῦ γύρω κόσμου». Τότε ὁ ἄνθρωπος «μπορεῖ νά μένει μέ τά μάτια ἀνοικτά καί συγχρόνως νά βλέπει δύο φῶτα, καί τό φυσικό καί τό Θεῖο Φῶς».

Τό φυσικό φῶς τοῦ ἡλίου ἤ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ «προκαλεῖ τή γνωστή διέγερση τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, πού στήν συνέχεια μετα-βαίνει στήν ψυχολογική διαδικασία τῆς ὁράσεως», ἐνῶ «τό Θεῖο Φῶς εἶναι διαφορετικό κατά τή φύση του, εἶναι φῶς νοερό, φῶς πνευματικό, φῶς ἀγάπης, φῶς ζωῆς».

Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ φωτός μπορεῖ νά δοθῆ καί σέ ἄλλες καταστάσεις, ὅπως, γιά παράδειγμα, «καί ἡ πίστη φῶς εἶναι, ἀλλά ἀνεπαρκές. Καί ἡ ἐλπίδα φῶς, ἀλλά ἀκόμη ἀτελές. Καί ἡ ἀγάπη φῶς, ἀλλά πλέον τέλειο». «Τό ἄκτιστο φῶς φέρει μέσα του τήν αἰώνια ζωή καί τήν πνοή τῆς Θείας ἀγάπης, μᾶλλον τό ἴδιο εἶναι καί ἡ αἰώνια ζωή καί ἡ Θεία ἀγάπη».

Ὑπάρχει καί ὁ λεγόμενος «γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως» «ὅταν ἡ ψυχή τοῦ ἀσκητή βυθίζεται ἐσωτερικά», ὅταν «μέ τήν χρήση εἰδικῶν μεθόδων ἀπεκδύεται ἀπό κάθε παράσταση καί φαντασία τῶν ὁρατῶν πραγμάτων καί τῶν λοιπῶν συλλογισμῶν καί ἐν-νοιῶν, ὅταν “καθηλώνει” τό νοῦ καί τήν φαντασία». Σέ αὐτόν τόν «γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως δέν βρίσκεται ἀκόμη ὁ Θεός. Ὁ Θεός ἐμφανίζεται ἐν τῷ Φωτί καί ὡς Φῶς καί εἰσάγει τόν ἄνθρωπο στό ἄδυτο Φῶς τῆς Θείας ὑπάρξεως» καί τότε καί τό σῶμα του ἀποκτᾶ χάρη μάρτυρος.

Ἡ διάκριση μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτίστου Φωτός, εἶναι τό χα--ρα-κτηριστικό γνώρισμα τῆς ἐμπειρικῆς θεολογίας, πού γίνεται ἀπό ἐκεῖνον πού ἀπέκτησε πείρα τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φω-τός.

7. «Πνευματικές δοκιμασίες»

Ὅταν ὁ ἀσκητής δῆ τόν Θεό μέσα στό Φῶς, τότε βιώνει τό προ-σωπικό του Πάσχα, καί τήν προσωπική του Πεντηκοστή. Ἐπειδή, ὅμως, δέν μπορεῖ νά παραμείνη μόνιμα σέ αὐτήν τήν κατά--σταση, δέχεται μιά «πνευματική δοκιμασία» ἀπό τήν λεγό-μενη «ἄρση τῆς Χάριτος», πράγμα πού τοῦ προκαλεῖ ἰδιαίτερο πόνο. Αὐτή ἡ ἄρση τῆς θείας Χάριτος «διαρκεῖ πολλά χρόνια». Τότε «ὁ Θεός μπορεῖ νά φανεῖ στήν ψυχή ἀνίλεως».

Τότε ὁ ἄνθρωπος «σάν τό πιό ἀνυπεράσπιστο ὄν αἰωρεῖται ἐπάνω ἀπό τή φοβερή

ἄβυσσο καί ἐπικαλεῖται τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά κανένας στε-ναγμός δέν εἰσακούεται. Ὁ Θεός φαίνεται σάν νά μήν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιά τό πάθος του». Ὁ ἄνθρωπος «βυθίζεται στήν σκιά τοῦ θανάτου ὄχι φανταστικά, ἀλλά πραγματικά καί ὑποφέρει φρικτά, γιατί δέν βρίσκει κοντά του τόν Θεό, τόν Ὁποῖο ἐπικαλεῖται ἡμέρα καί νύχτα».

Σέ αὐτήν τήν ἐγκατάλειψη τοῦ ἀσκητοῦ ἀπό τόν Θεό «ἡ ψυχή κατεβαίνει στόν ἅδη, ὄχι ὅπως ἐκεῖνοι πού δέν γνώρισαν τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅσοι δέν ἔχουν μέσα τους τό φῶς τῆς ἀληθινῆς Θεογνωσίας καί συνεπῶς εἶναι τυφλοί. Ὄχι. Ἡ ψυχή κατεβαίνει ἐκεῖ ἱκανή νά κατανοήσει τό βαθύ σκοτάδι πού ἀντικρύζει».

Αὐτή ἡ κατάσταση γεννᾶ στόν ἄνθρωπο μεγάλη μετάνοια «ἀπευθύνεται πρός τόν Θεό μέ μεγάλο θρῆνο, μέ ὅλη τήν δύναμή του, μέ ὅλο τό εἶναι του καί ἔτσι μαθαίνει τήν προσευχή πού τόν ἀποσπᾶ ἀπό τόν κόσμο αὐτόν σέ ἕναν ἄλλο κόσμο, ὅπου ἀκούει ρήματα ἄρρητα γιά ἀνθρώπινη γλώσσα».

Αὐτές οἱ δοκιμασίες εἶναι ἄλλης καταστάσεως ἀπό τίς συνη-θισμένες δοκιμασίες πού αἰσθάνεται κανείς στόν ἀγώνα του ἐναν-τίον τῶν παθῶν, τῶν λογισμῶν καί τῆς φαντασίας. Εἶναι δοκιμα-σίες ἀπό τήν ἄρση τῆς θείας Χάριτος. «Καί ὅταν ἡ ψυχή περάσει ἀπό ὅλες αὐτές τίς βαρεῖς δοκιμασίες, διαβλέπει μέσα της ὅτι δέν ὑπάρχει στό κόσμο τόπος, πόνος, χαρά, δύναμη ἤ κτίσμα, πού θά μποροῦν νά τήν χωρίσουν ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καί τό σκοτάδι ἀδυνατεῖ πιά νά καταβροχθίσει τό φῶς τῆς νέας ζωῆς πού ἔχει μέσα της».

Ὁ Θεός ἐπανέρχεται καί δίνει στόν ἄνθρωπο τήν αἴσθηση τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἔτσι, τήν πρώτη ὅραση τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἄρση τῆς Χάριτος καί στήν συνέχεια ἐπανέρχεται ὁ Θεός καί δίνει στόν ἄνθρωπο τήν ἀδιατάρακτη αἴσθηση τῆς παρουσίας Του.

Στόν ἅγιο Σιλουανό σέ τέτοιες καταστάσεις ἄρσεως τῆς θείας Χάριτος, τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό τό: «Κράτα τόν νοῦ σου στόν ἅδη καί μή ἀπελπίζεσαι». Κατά τόν ἅγιο Σωφρόνιο ἐκείνη τήν νύκτα πού τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό αὐτή ἡ ἀλήθεια, στήν πραγματικότητα τοῦ ἀποκαλύφθηκε «τό μυστήριο τῆς πτώσεως καί τῆς λυτρώσεως καί ὅλη ἡ πνευματική πορεία τοῦ ἀνθρώπου».

Ὁ ἅγιος Σιλουανός στήν περίοδο τῆς ἄρσεως τῆς θείας Χά-ριτος γνώρισε τόν ἅδη, τό βαθύ σκοτάδι του, «γνώρισε πραγ-ματικά τήν κατάσταση τῶν βασάνων τοῦ ἅδη», ἀλλά συγχρόνως τοῦ ἀποκαλύφθηκε τό νά μήν ἀπελπίζεται. Ἔτσι, ἔκτοτε κρατοῦσε τόν νοῦ του στόν ἅδη, ἔχοντας ἐλπίδα στόν Θεό καί μέ αὐτόν τόν τρόπο ἐκδίωκε κάθε πειρασμική κατά-σταση.

Μέ τόν τρόπο αὐτόν «μποροῦσε μέ μιά ὁρισμένη κίνηση τοῦ πνεύματός του» νά

ἐπαναφέρη μέσα του «τό πραγματικό βίωμα τῶν κολάσεων τοῦ ἅδη», «ἄλλοτε σέ μεγαλύτερο καί ἄλλο-τε σέ μικρότερο βαθμό». «Καί ὅταν τό πῦρ τῶν κολάσεων τοῦ ἅδη προκαλοῦσε τήν ἐπιδιωκόμενη ἐνέργεια, δηλαδή φόνευε τόν ἐμπαθῆ λογισμό, τότε ἀντέτασσε στήν παμφάγο ἐνέργειά του τή σωτήρια ἐνέργεια τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, τήν ὁποία ἐπίσης γνώρισε καί ἔφερε μέσα του». «Λίγοι μόνο μποροῦν νά ἀκολουθοῦν τόν τρόπο αὐτόν τῆς ἀσκήσεως».

Ἡ περιγραφή τῶν πνευματικῶν δοκιμασιῶν τοῦ Θεόπτου ἀσκητή μετά τήν ὅραση τοῦ ἀκτίστου Φωτός δείχνει ἕναν θεο-λόγο μεγάλου μεγέθους πού εἶναι δύσκολο νά βρεθοῦν μέτρα προσμετρήσεως τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἐμπει-ρίας καί τῆς ὁρά-σεως τοῦ Φωτός καί τῆς βιώσεως τοῦ ἅδου.

8. « Ἡ Χάρη καί ἡ δογματική συνείδηση»

Ὁ ἀσκητής μετά ἀπό μεγάλο ἀγώνα κατά τῶν παθῶν, ἀλλά καί ἀπό τίς ἐλεύσεις καί τίς ἀποκρύψεις τῆς θείας Χάριτος ἀποκτᾶ τήν λεγόμενη «δογματική συνείδηση». Ὅπως εἶναι κατανοητό ἀπό τά προηγούμενα ἡ «δογματική συνείδηση» δέν εἶναι μιά διανοητική γνώση τῶν δογμάτων τῆς πίστεως, ἀλλά μιά ἐσω-τερική πνευματική ἐμπει-ρία, πού προσφέρει ὁ Θεός στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ὀρθόδοξος μοναχός αἰσθάνεται ὅτι ἡ θεία Χάρη ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς εἶναι «ἡ ἀγαθή δωρεά ἤ χάρισμα τῆς Θείας ἀγαθότητος», εἶναι «ἡ ἄκτιστη ὑπερκόσμια ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὡς ἄκτιστη εἶναι “Θεότητα”». «Ὅταν ἡ Θεό-τητα εὐδοκήσει νά συνενωθεῖ μέ τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, τότε ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται μέσα του τήν παρουσία τῆς Θείας δυνά-μεως, πού τόν μεταμορφώνει, τόν κάνει θεοειδῆ ὄχι μόνον δυνά-μει, “κατ’ εἰκόνα”, ἀλλά καί ἐνεργείᾳ, “καθ’ ὁμοίωσιν”».

Ἡ ἀφομοίωση τῆς θείας Χάριτος, ὕστερα ἀπό πολλές ἐπι-σκέψεις καί ὁράσεις της, προσφέρει μιά «μορφή πνευματικῆς γνώσεως» καί αὐτό χαρακτηρίζεται ὡς «δογματική συνείδηση». Αὐτή ἡ «δογματική συνείδηση» «εἶναι καταστάλαγμα μακροχρόνιας πείρας τῆς Χάριτος καί ὄχι μιά διανοητική ἐργα-σία», εἶναι ἡ πνευματική γνώση πού συνδέεται μέ τήν «γνήσια ἐν τῷ Θεῷ ζωή» πού εἶναι δυνατή μόνο «ὅταν ἐνοικήσει ὁ Θεός μέσα μας».

Ἔτσι, καταλαβαίνουμε γιά τό ποιά εἶναι ἡ οὐσιώδης διαφορά μετα-ξύ στοχαστοῦ καί θεολόγου, μεταξύ φιλοσοφοῦντος αἱρε-τι-κοῦ καί ἐμπειρικοῦ θεολόγου Πατρός, μεταξύ «στοχαστικῆς ἀνα-λογίας» καί ἡσυχαστικῆς χαρι-σματικῆς θεολογίας, ἀλλά κατα-λα-βαίνουμε καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο θεολόγησαν καί θεο-λογοῦν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στίς Οἰκουμενικές Συνό-δους. Χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἡ «δογμα-τική συνείδηση».

9. «Ἡ διορατικότητα καί τά εἴδη της»

Ὁ ἀσκητής στήν πορεία τῆς πνευματικῆς του ζωῆς ἀποκτᾶ τό χάρισμα τῆς διορατικότητας πού ἔρχεται ἀπό τόν ἀγώνα του ἐναντίον τῶν λογισμῶν, τῆς φαντασίας καί τῶν παθῶν, ἀπό τήν ἐπήρεια τῶν δαιμόνων, ἀλλά καί ἀπό τήν ἔλευση τῆς θείας Χάριτος. Ἔτσι, «ὁ ἀσκητής συναντᾶται μέ τρία εἴδη διορατικό-τητας».

Τό πρῶτο εἶδος «εἶναι ἡ φυσική σέ ὁρισμένους ἀνθρώπους διαίσθηση, πού ἐκλεπτύνεται μέ τήν ἀσκητική ζωή». Αὐτό μπο-ρεῖ νά φανῆ ὠφέλιμο γιά τόν εὐσεβῆ καί ταπεινό ἄνθρωπο, ἀλλά βλάπτει τόν ὑπερήφανο καί ἐμπαθῆ ἄνθρωπο, γιατί τοῦ δίνει ἀφορμές γιά νά ἀναπτυχθοῦν τά πάθη. Τό δεύτερο εἶδος διορα-τικότητας «προέρχεται ἀπό δαιμονική ἐνέργεια» καί εἶναι ἐπι-κίνδυνο γιά ὅσους τό δέχονται, «γιατί ἀργά ἤ γρήγορα ὁδηγεῖ στήν ἀλγεινή διατάραξη ὅλων τῶν ψυχικῶν καί πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, παραμορφώνοντας φοβερά ἀκόμη καί τήν ἐξωτερική του ὄψη». Τό τρίτο εἶδος διορατικότητας εἶναι «δωρεά τῆς χάριτος» πού δέν δίνεται στόν ὑπερήφανο, ἀλλά αὐτό «συνδέεται μέ πολύ μεγάλη εὐθύνη καί εἶναι πηγή πολλῶν πνευ-ματικῶν θλίψεων γιά ὅποιον τό ἀξιώθηκε».

Καί τά τρία αὐτά εἴδη διορατικότητας «εἶναι αἰτία βασάνων» καί προκαλοῦν πόνο γιά διαφορετική αἰτία τό καθένα ἀπό αὐτά. Στό πρῶτο, δηλαδή «στή φυσική διαίσθηση» «ὁ πόνος ἐμφα-νίζεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης λεπτότητας καί εὐαι-σθησίας τοῦ νευροψυχικοῦ συστήματος». Στό δεύτερο, «ὁ πόνος εἶναι συνακόλουθο τοῦ ἐν γένει καταστρεπτικοῦ χαρα-κτῆρα τῶν δαι-μονικῶν ἐνεργειῶν», πού φανερώνεται ὅταν περάσει πολύς χρόνος. Στό τρίτο, πού εἶναι «ἡ χαρισματική πνευματική διορατικότητα» εἶναι ἕνα δῶρο τοῦ Θεοῦ μέ τό ὁποῖο ἀποκα-λύπτονται τά βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, «δέν ἔχει καθόλου ψυχοπαθολικό χαρακτῆρα» καί «ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ εἶναι γεμάτη ἀγάπη καί βλέπει ὡς ἐπί τό πλεῖστον τήν ἀμορφία καί τήν ἀδοξία τοῦ ἀνθρώπου καί πονᾶ καί θλίβεται γι' αὐτόν. Εἶναι πά-θος ἀγάπης». Ὅσοι ἔχουν αὐτό τό χάρισμα «δέν ἐπιδιώκουν ποτέ νά τό διατηρήσουν».

Αὐτό δείχνει τήν μεγάλη δωρεά τῆς ὑπάρξεως πνευματικῶν Πατέρων, ὑψηλῶν πνευματικῶν προδιαγραφῶν, ὅπως τούς καταρ-τίζει ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖοι καθοδηγοῦν ἁπλανῶς τά πνευματικά τους παιδιά μέσα ἀπό ποικίλες πονηρές καταστάσεις στήν θέωση καί «τήν ἄνω λαμπροφορία».

10. «Ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς γιά ὅλο τόν κόσμο» καί «ἡ ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς».

Συνέπεια καί συνέχεια ὅλων τῶν ἀνωτέρω ὁ ἀσκητής πού πέρασε ἀπό αὐτές τίς καταστάσεις προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο. Βιώνοντας τήν «χριστοειδῆ ἀγάπη», μετέχοντας τῆς αἰωνιότητος στήν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἀλλά καί περνώ-ντας μέσα ἀπό τίς δοκιμασίες, καί μάλιστα τόν χαρισματικό πόνο τοῦ ἅδου, κατά φυσική συνέπεια ἀρχίζει νά προσεύχεται γιά ὅλον τόν κόσμο, κατά τό πρότυπο τοῦ Χριστοῦ.

Συνήθως «ἡ προσευχή γιά ὅλο τόν κόσμο, γιά ὅλο τόν Ἀδάμ, ὁδηγεῖ πολλές φορές στήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν εἰδική ὑπηρεσία πρός τούς ἀνθρώπους», γιατί ὁ ἄνθρωπος σέ αὐτήν τήν κατάσταση δέν μπορεῖ νά συμβιβάση τήν προσευχή αὐτή μέ τήν ποιμαντική δράση στόν κόσμο, ὁπότε ἀποσύρεται στήν ἔρημο καί προσεύχεται μέρα καί νύκτα στόν Θεό γιά τούς ἀνθρώπους, ζῶν-τες καί κεκοιμημένους, γιά ὅλο τόν Ἀδάμ. Τό «νά προσεύχεσαι γιά τούς ἀνθρώπους σημαίνει νά χύνεις αἷμα».

Μιά τέτοια προσευχή τόν ὁδηγεῖ καί στήν ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς, γιατί αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι «τό κριτήριο τῆς γνήσιας κοινωνίας μέ τόν Θεό, τό γνώ-ρισμα τῆς ἐνεργείας τῆς χάριτος». Ἔτσι, ὁ ἡσυχαστής συμμετέχει στό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀνα-στάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτό δείχνει «τήν ὁδό τῆς Ἐκκλησίας». Ὁ ἅγιος Σιλουανός ἔλεγε ὅτι «στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μᾶς δόθηκε ἡ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐπίγνωση τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ καί (Αὐτή) εἶναι ἰσχυρή μέ τήν ἅγια σκέψη καί τήν ὑπομονή της». Καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἐπισημαίνει ὅτι «τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ πού γνωρίζει ἡ Ἐκκλησία ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ» πού θέλει «νά σωθοῦν οἱ πάντες». «Καί ἡ ὁδός πού πορεύεται ἡ Ἐκκλησία, γιά νά πετύχει τόν ἅγιο σκοπό Της, εἶναι ἡ ὑπομονή, δηλαδή ἡ θυσία».

Ἡ Ἐκκλησία κηρύσσει αὐτήν τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ «καί καλεῖ ὅλους στό πλήρωμα τῆς θείας ζωῆς, ἀλλά οἱ ἄνθρωποι δέν ἐννοοῦν τήν κλήση αὐτή καί τήν ἀπορρίπτουν». Ἔτσι, «ἡ Ἐκκλη-σία στέκεται στή μέση ὅλων τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων». Ἡ ὀργή πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι μέσα τους «ξεσπᾶ ἐναντίον της». «Καί ἡ Ἐκκλησία πού πραγματοποιεῖ τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἐπί τῆς γῆς, δηλαδή τῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου, δέχεται συνειδητά ἐπάνω της τό βάρος τῆς γενικῆς ὀργῆς, ὅπως καί ὁ Χριστός σήκωσε ἐπάνω Του τίς ἁμαρτίες ὅλου τοῦ κόσμου». Ἔτσι, «καί ἡ ἀληθινή Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀναπόφευκτα θά διωχθεῖ καί θά ὑποστῆ τό μαρτύριο». Αὐτό θά γίνη καί μέ τά πραγματικά παιδιά τῆς Ἐκκλησίας

πού εἶναι οἱ ἅγιοι.

Πρέπει νά περάση κανείς ὅλες τίς προηγούμενες χαρισμα-τικές βαθμίδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, γιά νά ἀποκτήση αὐτήν τήν καθαρή καί χαρισματική ἀγάπη γιά ὅλο τόν κόσμο καί πρός τούς ἐχθρούς, πράγμα πού δείχνει τό ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἑνός μεγάλου ἐμπειρικοῦ θεολόγου καί Πατρός τῆς Ἐκκλη-σίας.

Τά δέκα αὐτά σημεῖα πού ἀνεφέρθησαν προηγουμένως, καί γιά τήν ἀνάλυσή τους χρησιμοποιήθηκαν τά ἴδια τά λόγια τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, δείχνουν τήν πορεία τοῦ ἀληθινοῦ ἀσκητοῦ καί ἡσυχαστοῦ, ἀλλά καί τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ μέ μετριώτερη μορφή καί ἀνάλογη προσαρμογή πρός τήν σωτηρία του. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐνέργεια εἰσέρχεται μέσα του καί ἀρχίζει νά ἐνεργῆ τό μυστήριο τῆς σωτηρίας, ἐνεργοποιεῖται τό κατ' εἰκόνα πού εἶναι μέσα του καί στήν συνέχεια ἀνεβαίνει τίς βαθμίδες τοῦ πνευματικοῦ οὐρανίου θυσιαστηρίου.

Αὐτό σημαίνει ὅτι μέ τήν ἐνέργεια τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πού ἀπο-καλύπτεται στήν καρδιά, ὁ ἀσκητής καί ὁ Χριστιανός ἀνέρχεται τίς βαθμίδες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἤτοι: μέ τήν νήψη σταματᾶ τήν ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ· ἀγω-νίζεται ἐναντίον τῶν παθῶν, καί ἐναντίον τῆς φαντασίας· ἀσκεῖ τήν νοερά ἡσυχία καί τήν καθαρά προσευχή· ἄν ὁ Θεός θελήση ἀνέρχεται στήν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός· περνᾶ μέσα ἀπό τίς δοκιμασίες τῆς μειώσεως αὐτῆς τῆς μεγάλης θεοπτικῆς Χάριτος· ἀποκτᾶ τήν δογματική συνείδηση· μέ τό χάρισμα τῆς διορατι-κότητας ξεχωρίζει τό κτιστό ἀπό τό ἄκτιστο, τό θεϊκό ἀπό τό δαιμονικό· καί στό τέλος προσεύχεται γιά ὅλο τόν κόσμο καί ἀγαπᾶ καί αὐτούς τούς ἐχθρούς του.

Αὐτή εἶναι «ἡ ὁδός τῆς Ἐκκλησίας», ἡ ὁδός τῆς ἁγιότητος, αὐτές εἶναι οἱ βαθμίδες πού ἀνεβαίνουν οἱ ἅγιοι. Καί βεβαίως αὐτές τίς βαθμίδες ἀνῆλθε προηγουμένως ὁ ἅγιος Σιλουανός καί στήν συνέχεια ὁ ἅγιος Σωφρόνιος. Ἔτσι, ὅσα ἀναφέρθησαν προη-γουμένως εἶναι ἀφ' ἑνός μέν μιά θεολογική ἀνάλυση τῶν γραπτῶν τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ καί μιά αὐτο-βιογραφία τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἔτσι ἔζησαν τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σαρακοστή, αὐτήν τήν ἔνδοξη πορεία πρός τόν Σταυρό καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί στήν συνέχεια πρός τήν Πεντηκοστή.